Antropogeniczne przekształcenia środowiska Królestwa Kongresowego w kontekście procesów modernizacyjnych

Termin: 2023-06-02 - 2026-06-01

Kierownik: Tomasz Związek

Wykonawcy: Dariusz Brykała, Agnieszka Gruszczyńska, Ewa Kołaczkowska, Anna Kowalska, Dominika Łuców, Eliza Płaczkowska, Michał Słowiński, Jerzy Solon, Jacek Wolski, Tomasz Związek

Instytucja zamawiająca: Narodowe Centrum Nauki
Numer projektu: 2022/47/D/HS3/02947

Każdy las ma swoją niepowtarzalną historię i jego przeszłość może świadczyć o bardziej generalnych zmianach dziejących się w tle. W tym kontekście istotnym badawczo tematem jest kwestia instalowania się na ziemiach polskich pod zaborami procesów modernizacyjnych i tego w jaki sposób (z jednej strony) wpływały one na życie ówczesnego społeczeństwa, ale również na to z jakimi długofalowymi skutkami tych procesów mamy dziś do czynienia. Nadrzędnym celem projektu jest zbadanie tego w jaki sposób trzy zasadnicze procesy modernizacyjne odbiły swoje piętno na dziejach Puszczy Kampinoskiej (ob. Kampinoski Park Narodowy). Stąd zasadnicze badania będą polegać na zbadaniu tego: 1) w jaki sposób wyglądało instalowanie na terenach Królestwa Kongresowego „nowoczesnej" gospodarki leśnej, 2) jak odbywało się meliorowanie mokradeł i 3) w jaki sposób postępowały kolejne fale kolonizacji wewnętrznej. Wybór Puszczy Kampinoskiej wydaje się całkiem oczywisty. Po pierwsze w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie zachowało się około 120 planów Puszczy i jej otuliny. Rozpiętość czasowa tych planów mieści się między ok. 1790 a 1870 r. W kontekście tego, że w trakcie II wojny światowej wiele z dziewiętnastowiecznego zasobu Archiwum Głównego w Warszawie uległo zniszczeniu wspomniane mapy stanowią bezcenne (i do tej pory zupełnie niewykorzystane) źródło do obserwacji interesujących mnie zagadnień. Projekt wpisuje się w nurt badań historii środowiskowej, która od kilku dekad jest intensywnie rozwijana w Europie Zachodniej. Ma on na celu dokładne zrozumienie wzajemnych interakcji między człowiekiem a środowiskiem, które zachodziły w przeszłości. W związku z tym wiele z badań historyczno-środowiskowych realizowanych na Zachodzie ma charakter interdyscyplinarny. Tak samo w wypadku opisywanego tu projektu poza badaniami historycznymi i kartograficznymi będą prowadzone prace opierające się na tzw. archiwach natury. W projekt zaangażowani będą paleoekolodzy, dendrochronolodzy i genetycy drzew. Takie kompleksowe podejście pozwoli na wzajemne uzupełnianie się poszczególnych źródeł. Dzięki temu będziemy w stanie lepiej i dokładniej zrozumieć skutki środowiskowe procesów modernizacyjnych jakie zachodziły na terenie Puszczy Kampinoskiej w przeszłości. Dodatkowo przeszłość tego lasu zostanie uzupełniona badaniami nad innymi skupiskami leśnymi w XIX w. Ze względu na brak archiwaliów pisanych związanych z Leśnictwem Kampinos kwerendy uzupełniające zostaną przeprowadzone w archiwach państwowych w Radomiu, Lublinie czy Krakowie. Dzięki temu wyjściu poza Kampinos będziemy chcieli lepiej zrozumieć to w jaki sposób gospodarowano lasami rządowymi i prywatnymi w XIX-wiecznej kongresówce i w jaki sposób procesy widoczne na terenie Kampinosu wpisywały się w ogólne trendy, a na ile były unikatowe. Projekt ma szansę w znaczny sposób przyczynić się do rozwoju historii środowiskowej w Polsce. Dodatkowo wpłynie także na historię lokalną Puszczy Kampinoskiej i pozwoli lepiej zrozumieć jej przeszłość.

Publikacje

Artykuły od 2013 roku

- Sobechowicz Łukasz, Brykała Dariusz, *Kaznowska Ewa*, *Wasilewicz Michał*, Wolski Jacek, *Noras Marcin*, *Siwek Wojciech Aleksander*: A 225-year (1799–2024) homogenized daily water level series of the Vistula River in Warsaw. - Earth System Science Data 2026, 18, 8 - s. 6101-6118.
- Słowiński Michał, Halaś Agnieszka, *Niedzielski Michał A.*, *Szewczyk Krzysztof*, *Jonczak Jerzy*, *Łuców Dominika*, Tyszkowski Sebastian, Słowińska Sandra, Gruszczyńska Agnieszka, *Kruczkowska Bogusława*, *Chojnacka Aleksandra*,

Polkowski Tomasz, *Sztabkowski Krzysztof*, Brykała Dariusz, Wolski Jacek, *Samojlik Tomasz*, Kaszkiel Adrian, Gmińska-Nowak Barbara, Kramkowski Mateusz, Związek Tomasz: Mapping and spatial distribution of relict charcoal hearths across Poland. - Earth System Science Data 2026, 18 - s. 493–506.

- *Zin Ewa*, Związek Tomasz, *Klisz Marcin*, Słowińska Sandra, *Róg Dominik*, *Obremska Milena*, *Łuców Dominika*, *Pietruczuk Jarosław*, *Popek Joachim*, *Piotrowicz Katarzyna*, *Pilch Kamil*, *Szewczyk Krzysztof*, Halaś Agnieszka, Słowiński Michał: From Alnus to Pinus: temperate peatland ecosystem transformation triggered by human-driven landscape change. - Biogeosciences 2026, 23, 9 - s. 3091-3138.
- Związek Tomasz, *Daheur Jawad*, *Jastrzębowski Szymon*, *Konczal Agata A.*, *Mysłajek Robert W.*, *Popek Joachim*, *Pospiszyl Michał*, *Przybylski Paweł*, *Róg Dominik*, *Rychel-Mantur Dominika*, Słowiński Michał, Sobechowicz Łukasz, *Stadnicka Maria*, *Zin Ewa*, *Samojlik Tomasz*: The beginnings of forest management on Polish lands (late-eighteenth to mid-nineteenth centuries). - Journal of Historical Geography 2026, 92 - s. 10-21.
- *Przybylski Paweł*, Związek Tomasz, *Kowalczyk Jan*, Słowiński Michał: Research perspectives on historical legacy of the Scots pine (Pinus sylvestris L.): Genes as the silent actor in the transformation of the Central European forests in the last 200 years. - Elementa: Science of the Anthropocene 2025, 13, 1 - s. 1-9.
- Związek Tomasz: Monumental trees, or the phenomenological guardians of the landscape. - Environment and History 2024, 30, 3 - s. 359-364.
- Związek Tomasz, *Obremska Milena*, *Targowski Michał*, Sobechowicz Łukasz, *Siwek Wojciech A.*, *Gąsiorowski Michał*, *Theuerkauf Martin*, *Kozłowska-Szyc Monika*, *Guzowski Piotr*, *Poniat Radosław*, *Mulczyk Anna*, *Szewczyk Krzysztof*, *Panecki Tomasz*, Solon Jerzy, *Zachara-Związek Urszula*, Słowiński Michał: Overcoming the crisis: Social and ecological impacts of the 17th and 18th century Northern Wars on Kazuń village (Poland) and its surrounding area. - Journal of Historical Geography 2024, 86 - s. 377-390.
- Związek Tomasz, *Łuców Dominika*, *Popek Joachim*, *Klisz Marcin*, *Obremska Milena*, Sobechowicz Łukasz, Solon Jerzy, Słowiński Michał, *Przybylski Paweł*, *Tyburski Łukasz*, *Zin Ewa*, *Jastrzębowski Szymon*, *Płaczkowska Eliza*, *Pilch Kamil*, *Szewczyk Krzysztof*, *Konczal Agata A.*, *Rutkowski Paweł*, *Główka Dariusz*, *Swoboda Paweł*: Addressing multiple perspectives in studying environmental changes in forest landscapes during the modernization period (18th–19th centuries). - Anthropocene Review 2024, 11, 2 - s. 285-301.

Abstrakty, recenzje, notatki

- Słowiński Michał, *Kardasz Cezary*, Brykała Dariusz, *Dietze Elisabeth*, *Jonczak Jerzy*, *Szewczyk Krzysztof*, Halaś Agnieszka, Mroczkowska Agnieszka, *Łuców Dominika*, Słowińska Sandra, Tyszkowski Sebastian, *Swoboda Paweł*, *Chojnacka Aleksandra*, Gmińska-Nowak Barbara, Kramkowski Mateusz, *Noryśkiewicz Agnieszka*, Kowalska Anna, Kołaczkowska Ewa, *Kruczkowska Bogusława*, *Róg Dominik*, *Przybylski Paweł*, *Stadnicka Maria*, Związek Tomasz: Crawling Anthropocene - tracking environmental degradation, landscape transformation, and legacy forest management in Central Europe over the last millennium with a multidisciplinary perspective. Washington, D.C.: American Geophysical Union, 2024 - s. AGU24-1673585.

Prace popularno-naukowe

- Związek Tomasz: Jak przejść dawne mokradło suchą stopą, czyli kilka słów o Ławach. - Puszcza Kampinoska, Kwartalnik Kampinoskiego Parku Narodowego 2026, 4.2024 - 1-2.2025, 93-95 - s. 11-13.
- *Przybylski Paweł*, Związek Tomasz: Dziedzictwo przeszłości i kapitał przyszłości. - Las Polski 2025, 9 - s. 17-19.
- *Andrzejewska Anna*, *Miazga Michał* (red.), *Fidler Katarzyna*, *Gutkowska Agnieszka*, *Kębłowska Anna*, *Kram Karol*, *Olszewski Adam*, *Rudziński Julian*, *Wilińska Anna*, *Bukowicka Karolina*, Związek Tomasz: Vademecum kampinoskich bagien. Izabelin: Regionalne Centrum Ekologiczne REC Polska, 2024 - 44 s.